

3. Про затвердження Стратегії національної безпеки України : Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2016 року : Звітність Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/>
5. Голіна В. В. Кримінологія : Загальна та Особлива частини : Навчальний посібник / В. В. Голіна, Б. М. Головін. – Х. : Право, 2014. – 513 с.
6. Шевченко О. В. Характеристика особи, яка вчиняє корупційні злочини / О. В. Шевченко // Наше право. – 2011. – № 2. – Ч. 2. – С. 66–69.
7. Михайленко Д. Кримінологічна характеристика особи корупціонера / Д. Михайленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/664/3.%20Mychailenko%20D.%20Kriminalog%20karakter.pdf?sequence=1>
8. Мезенцева І. Кримінологічна характеристика особи корупційного злочинця / І. Мезенцева // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 3. – С. 65–71.
9. Шостко О. Ю. Кримінологічна характеристика корупційної злочинності в Україні / О. Ю. Шостко // Питання боротьби зі злочинністю. – 2014. – Вип. 28. – С. 69–78.

УДК 343.81

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ГРОМАДСЬКОГО ВПЛИВУ НА ЗАСУДЖЕНИХ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ У ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

FOREIGN EXPERIENCE OF PUBLIC IMPACT ON PRISONERS AND THE POSSIBILITY OF ITS IMPLEMENTATION IN DOMESTIC LEGISLATION

Турчина О.С.,
здобувач

Харківський національний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена аналізу форм громадського впливу на виправлення і ресоціалізацію засуджених в зарубіжних країнах на прикладі досвіду Норвегії, Сінгапуру, Бразилії, Уганди, Кенії та Польщі. Виокремлено етапи розвитку громадського контролю. Запропоновано можливі шляхи імплементації даних форм у вітчизняне законодавство.

Ключові слова: виправлення, ресоціалізація, громадський вплив, громадський контроль.

Статья посвящена анализу форм общественного воздействия на исправление и ресоциализацию осужденных в зарубежных странах на примере опыта Норвегии, Сингапура, Бразилии, Уганды, Кении и Польши. Выделены этапы развития общественного контроля. Предложены возможные пути имплементации данных форм в отечественное законодательство.

Ключевые слова: исправление, ресоциализация, общественное воздействие, общественный контроль.

In article describes forms of social influence on the correction and resocialization of convicted abroad. It indicated that public control in the developed democratic countries, carried out in three stages: the first task is to identify the violations of human rights and freedoms in the application of law enforcement agencies coercive influence and misuse of powers; the second – an important task is to attract civil society to public police, including in the area of the prison; the third task is to monitor compliance with democratic law enforcement agencies, their officials and officers.

By the analysis revealed that the most developed countries is moving towards the use of alternatives to imprisonment sentences. That the braid of social influence, for example, the Norwegian government promotes and encourages non-governmental organizations to expand their activities and cooperation with the criminal-executive service in guaranteeing social rehabilitation. The execution of punishments carried out in an open society.

In Singapore, the project «Yellow Ribbon» involving the public, private and non-governmental organizations to help former prisoners find work and housing, restore social ties, to gain new skills. In Brazil, in Rio de Janeiro functioning cultural group Afro-reggae «Cultural Afro-Reggae Group», whose aim is to promote social integration through the arts in urban favelas (slums). The project of the group called «Second Chance» helps ex-convicts find work persons released from prison.

A similar experience exists in a number of African countries (Uganda, Kenya). In Poland, the government has gone through maximum elimination of situations that trigger confrontation; changes in the relationship between prisoners and staff; training for new people in prison; improve the moral level personnel changes in his positive attitude towards prisoners; ensuring the transparency of prisons for public scrutiny.

Key words: correction, resocialization, social impact, social control, National security.

Досвід зарубіжних країн у реалізації громадського впливу на засуджених є цінним не лише для теорії, але й, передусім, для практики в площині кримінально-виконавчого права України. На сьогоднішній день наша держава перебуває у стані політичної, економічної та соціальної кризи. Є розбалансованою діяльність органів кримінальної юстиції. Судова система та правоохоронні органи (прокуратура, органи внутрішніх справ, органи та установи виконання покарань) знаходяться на стадії реформування та якісних організаційно-управлінських перетворень. Функціонування пенітенціарної системи бажає кращого. У зв'язку із цим вивчення сучасного прогресивного міжнародного досвіду функціонування пенітенціарної системи та участь громадськості в ній заслуговують на увагу.

Теоретичною основою написання статті стали праці таких вчених, як: М. Г. Колодяжний, М. В. Лациба, А. А. Стулов, І. С. Яковець, В. Х. Ярмакі тощо.

Метою статті є аналіз зарубіжного досвіду здійснення громадського впливу на виправлення та ресоціалізацію засуджених та пошук оптимальних механізмів його імплементації.

Сучасний підхід світового співтовариства у запобіганні та протидії злочинності базується на налагодженні партнерських зв'язків державних інституцій із громадськими та неурядовими організаціями, науковими колами, окремими громадянами. Діяльність останніх безпосередньо спрямовується на сферу запобігання злочинності або пов'язується з громадським контролем ефективності роботи органів кримінального переслідування.

Громадський контроль у розвинених країнах і країнах, що розвиваються, різний, але його призначення однакове – спрямування на посилення свідомих дій громадян, застосування на повноцінному розумінні проблеми та шляхів її вирішення.

У країнах, де демократичні традиції ще знаходяться на етапі становлення, пріоритет громадського контролю визначається виявленням фактів порушень прав і свобод під час застосування правоохоронними органами (включаючи пенітенціарних працівників) заходів примусового впливу, а також внаслідок неналежного виконання повноважень. При цьому громадський контроль спрямований на усунення виявлених окремих фактів.

Цей етап розвитку громадського контролю є початковим. Наступним етапом має бути постійне залучення інститутів громадянського суспільства до вироблення державної політики, зокрема й у пенітенціарній сфері. Третім і останнім етапом розвитку громадського контролю має бути постійний моніторинг дотримання демократії правоохоронними органами, їх посадовими чи службовими особами. На останньому етапі громадський контроль набуває ознак системності. Це означає функціонування організаційних структур, що здійснюють громадський контроль, реалізацію активної громадської позиції громадянами, їх постійну взаємодію як між собою, так і з органами державної влади, а також формування правосвідомості посадових чи службових осіб, уповноважених на реалізацію правоохоронної функції держави в напрямку сприйняття необхідності та суспільної значущості громадського контролю. На цьому етапі стабілізується чинне законодавство в напрямку встановлення меж, форм, засобів здійснення громадського контролю [1, с. 220-221].

При реалізації, так би мовити, пенітенціарної моделі громадського контролю Україна, як член Ради Європи, та держава, яка реалізує євроінтеграційну спрямованість державної політики, має керуватись Рекомендаціями Комітету Міністрів Ради Європи стосовно правового статусу неурядових організацій у Європі № CM/Rec (2007) 14, прийнятими 10 жовтня 2007 р. на підставі ст. 15 «b» Статуту Ради Європи [2, с. 12].

Досліджуючи досвід зарубіжних країн щодо громадського впливу на засуджених, не треба будувати ілюзій стосовно можливості його позитивного перенесення в пенітенціарну систему України. Адже умови, в яких відбуваються покарання засуджених, не те щоб не схожі, а кардинально різні. При цьому, на сьогоднішній день більшість розвинених країн йде шляхом застосування альтернативних позбавленню волі покарань.

Так, «потрапити» до в'язниці у Норвегії досить складно, оскільки кримінальний закон передбачає широке коло альтернатив: лист-попередження з поліції; відшкодування збитків або компенсація потерпілому; штраф як основне і додаткове до позбавлення волі покарання за умови, що фінансовий стан засудженого дозволяє йому його сплатити; умовне ув'язнення, коли засуджений уникає ув'язнення у тюрмі, якщо впродовж певного строку він не вчинить нових правопорушень; позбавлення посади або позбавлення права у майбутньому займатись певною діяльністю на певний строк; заборона на встановлення контактів, тобто на присутність у визначених регіонах (міцях) або на перебування, відвідування чи спробу будь-яким іншим способом встановити контакти з іншою особою.

Під час перебування у тюрмі засуджені зобов'язані вести активний спосіб життя, показниками якого є навчання, участь у трудовій діяльності, програмах з лікування від алкоголізму та наркоманії, інших програмах та тренінгах, що проводяться з метою підготовки до звільнення та соціальної адаптації тощо. Головна вимога, яка висувається до засуджених, – обов'язок активної діяльності, незалежно від її виду. Засуджені, незалежно від виробітку та працевлаштування, регулярно отримують гроші – близько 60 крон щоденно. Ніяких відрахувань з цих грошей на утримання, харчування, погашення позовів не провадиться. Харчування в норвезьких тюрмах організовано за принципом «шведського столу». Створені усі умови для зайняття будь-якими видами спорту. Праця засуджених не має на меті отримання прибутку, вони залучаються до такої ді-

яльності, як декоративне випилювання з дерева, малювання, робота з глиною тощо лише для підготовки до більш якісного життя на свободі; не повинні засуджені й безкоштовно відпрацьовувати «на благоустрій колонії».

На думку уряду Норвегії, виконання покарання в умовах відкритого суспільства попереджає рецидивну злочинність та сприяє створенню більш сприятливого суспільства для всіх громадян.

Базуючись на тезі, що покаранням є сам факт позбавлення волі, а тюремне ув'язнення не повинно бути більш суворим, ніж це необхідно з точки зору безпеки, засудженим дозволяються у допустимому ступені соціальні контакти, які включають побачення, санкціоновані виходи з в'язниці, телефонні розмови, доступ до радіо, телебачення й газет. Усі відхилення від цього загального правила мають бути обгрунтовані. Уряд визнає, що гарантії соціальної реабілітації є відповідальністю держави. Проте протягом багатьох років існувала політична згода щодо вагомості ролі громадських організацій в роботі з повернення колишніх ув'язнених до місцевої громади. Тому уряд закликає та заохочує громадські організації до розширення їх діяльності та співробітництва з кримінально-виконавчою службою у справі виконання гарантій соціальної реабілітації. У межах місцевої громади добровільні організації надають послуги в галузі культури, релігії, спорту й організації дозвілля, які не входять до сфери діяльності системи виконання покарань та інших структур влади [3, с. 366].

Активна участь громадськості в процесі ресоціалізації засуджених призводить до зниження рівня злочинності в Норвегії. Проте й уряд проводить політику, яка мінімізує не тільки загальний рівень злочинності в країні, але й знижує кількість рецидивних злочинів.

Серед найбільш поширених форм громадського контролю, що існують і ефективно реалізуються в країнах близького й далекого зарубіжжя, слід відзначити: звернення громадян, діяльність громадських рад і громадських палат, громадська експертиза, моніторинг.

Виходячи з високого рівня рецидивізму, переповненості установ виконання покарань у багатьох країнах світу виникає потреба в залученні місцевих громад до соціальної реабілітації осіб, які звільнені від відбування покарання. Узгальнення міжнародного досвіду участі громадськості у запобіганні рецидивній злочинності дає підстави виділити такі основні напрями діяльності: 1) перевиховання та реабілітація злочинців; 2) застосування програм позасудових засобів впливу на винних; 3) участь у громадських програмах виправної дії, умовно-дострокового звільнення; 4) працевлаштування колишніх засуджених. Останній напрям діяльності спеціалістами визнається найбільш дієвим у контексті протидії рецидивній злочинності. Його реалізація застосовується за кордоном по-різному.

У Сінгапурі в межах проекту «Yellow Ribbon» («Жовта стрічка») беруть участь громадські, приватні й неурядові організації, що допомагають колишнім засудженим знайти роботу та житло, відновити соціальні зв'язки, отримати нові професійні навички.

Ще у 1993 р. у Бразилії в м. Ріо-де-Жанейро була створена культурна група афро-реггі «Cultural Afro-Reggae Group». Її метою є сприяння за допомогою мистецтва соціальної інтеграції мешканців міських фавел (трущоб). У межах проекту даної групи під назвою «Другий шанс» колишні засуджені допомагають знайти роботу особам, які звільнилися з місць позбавлення волі. Вказана група тісно співпрацює із 80 приватними структурами та державними органами. Протягом 2008–2015 рр. близько п'яти тисяч осіб отримали допомогу в пошуках роботи й понад півтори тисячі працевлаштовані завдяки даній програмі. Подібний досвід існує у низці африканських країн (Уганда, Кенія) [4, с. 218-219].

Відкритою для громадського контролю за умовами, в яких перебувають засуджені, є й Польща. Заслуговує

на увагу та вивчення досвід забезпечення законності під час виконання позбавлення волі В'язничною службою Міністерства юстиції Польщі, де рішуче відмовились від застосування жорсткого пресингу на засуджених та вжили низку дієвих заходів у напрямку гуманізації, демократизації та лібералізації процесу виконання покарань. Для досягнення позитивних результатів там поетапно вирішили низку завдань: максимально усунули ситуації, які провокують конфронтацію; змінили взаємовідносини між засудженими і персоналом; підготували для роботи у в'язницях нових людей, у т. ч. шляхом їх навчання за кордоном; підвищили моральний рівень персоналу, змінили на позитивне його ставлення до засуджених; зробили в'язниці відкритими для громадського контролю. Вплив польської громадськості на забезпечення законності під час виконання покарань втілено у програмі «Право на кожен день», яка діє в університетах, школах і в'язницях з метою наблизити право до людини, у т. ч. й до засуджених, задіяти механізми його реалізації [5, с. 299].

Щодо запровадження в нашу систему ресоціалізації та виправлення засуджених осіб наведених вище механізмів, які використовуються зарубіжними країнами, то, на нашу думку, необхідно заохочувати та залучати громадськість до розробки та втілення в життя різноманітних програм, які б були спрямовані на покращення емоційного, фізичного стану засуджених та звільнених осіб.

Також необхідно імплементувати в національне законодавство механізми фінансової підтримки громадських організацій, які займаються ресоціалізацією звільнених з місць позбавлення волі осіб. Позитивний досвід такої підтримки показує нам Норвегія, де громадські організації надають звільненим особам тимчасове житло та займаються їх працевлаштуванням, при цьому постійно залучають зазначених осіб до різноманітних тренінгів, на яких роз'яснюється цінність життя, підіймається самооцінка осіб, виховується повага до соціуму тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ярмач В. Х. Міжнародний досвід здійснення громадського контролю за правоохоронною діяльністю та шляхи його адаптації в Україні // В. Х. Ярмач // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 3. – С. 219–222.
2. Лациба М. В. Чому нам потрібен новий закон «Про громадські організації» / М. В. Лациба, О. Ю. Вінніков, М. М. Слюсаревський. – К. : Укр. незалеж. центр політ. дослідж., 2008. – 387 с.
3. Яковець І. С. Досвід виконання кримінальних покарань Королівства Норвегія та доцільність його впровадження в Україні / І. С. Яковець // Держава і право : Юридичні і політичні науки. – 2013. – Вип. 60. – С. 362–368.
4. Колодяжний М. Г. Реалізація стратегії громадського впливу на злочинність у зарубіжних країнах / М. Г. Колодяжний // Кримінальне право та кримінологія ; кримінальний процес. – 2015. – С. 217–223.
5. Стулов О. О. Сучасні підходи до проблеми реалізації принципу законності у сфері виконання покарань / О. О. Стулов // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – № 4. – С. 296–305.